

Kirken Underviser
Tema: Luther i børnehøjde

Reformation og musik

Reformationsjubilæet i 2017 er ikke mindst en musikbegivenhed og en anledning til at blive mindet om betydningen af musik og sang i vores samfund og kirke. Folkekirken er en evangelisk-luthersk kirke og dermed arveligt begavet med forpligtelsen til at dyrke musikken og være en kirke, der leger, spiller og synger for Herren og for hinanden.

Af Marianne Christiansen, biskop over Haderslev Stift og formand for Folkekirkens Ungdomskor

Vi har arvet den indsigt fra Martin Luther, at musikken er teologiens søster og en uundværlig del af den kristne forkyndelse. Og desuden: At musikken og sangen er en gave og en væsentlig del af menneskets dannelse.

Der er mange spor fra reformationen, som vi kan og skal gå videre ad:

Der er salmesang, kormusik, orgelmusik og instrumentalmusik, musikgudstjenester (skønt alle gudstjenester er musikgudstjenester) og kirkekoncerter; der er musikpædagogik, musikken i sjælesorg og spiritualitet at fordybe sig i; der er et konkret samarbejde mellem kirkens ansatte omkring musikken at dyrke og styrke.

Jeg vil her stikordsagtigt pege på nogle af Luthers indsigter og reformationens virkninger i forholdet mellem forkyndelse og musik.

Luther og musikken

I 1530 – samtidig med, at han tilsyneladende planlagde en traktat om retfærdiggørelsen, som aldrig blev skrevet, lavede Luther et udkast til en traktat om musikken – som heller aldrig blev skrevet. Dis-

positionen foreligger med overskriften »Om musikken«. Den indledes med ordene: »Jeg elsker musikken« – og overskrifterne og kommentarerne kan give en oversigt over Luthers hovedanliggender:

- 1 Musikken er en gave fra Gud, ikke fra mennesker
- 2 For den skaber glade (muntre) sind
- 3 For den jager Djævelen på flugt
- 4 For den skaber uskyldig fornøjelse og samtidig forsvinder vrede, ukyskhed, hovmod.
Jeg giver musikken pladsen lige efter teologien. Det er klart ud fra eksemplet David og alle profeterne, som frembragte alt i digte og sange.
- 5 for den regerer i fredstid.

Det vil være svært at opretholde denne skønne kunst efter os. Jeg må rose de bayerske fyrster i den henseende, at de dyrker musikken. Blandt vore saksiske (fyrster) foretrækker man våben og kanoner.

Af den sidste kommentar kan man dels se, at der altid har været kamp om bevillingerne, dels – som overalt i Luthers forfatterskab og tilkendegivelser – at han ved musik forstår musik som kunstart og videnskab (latin: ars): Musik kræver fordybelse, alvor, viden og kunnen – og penge. I forrige århundredes kirkemusikalske diskussion, der bl.a. opererede med et skel imellem »rytmisk« og »klassisk« kirkemusik, blev Luther undertiden taget til indtægt for det synspunkt, at samtidens populærmusik burde inddrages i gudstjenestemusikken. Men dels kan man ikke tilbageskrive nutidens musik- og samfundskultur til d. 16. århundrede; dels betegner Luthers musikalske arbejde ikke et brud med, men en videreudvikling af de former for sang og instrumentalmusik, der allerede trivedes i kirken.

Den første overskrift¹ viser imidlertid, at Luthers begreb om musik går dybere end til den menneskelige kunst. Den er Guds gave – en del af skaberværket før syndefaldet. Dens menneskelige udtryk og skiftende musikalske udformning er genklang af den musik, der er givet som gave og altid til stede i verden som vibrationer i luften, toneforhold, rytme osv. Musikken hørte i middelalderens videnssystem til de quadriviale kunstarter/videnskaber (sammen med aritmetik, geometri og astronomi), altså de videnskaber, der udforskede de guddommelige proportioner og lovmæssigheder i verden. (Luther havde selv som musiker, komponist og musikelsker et helt bevidst forhold til musikens regler og virkemidler, som det bl.a. kan ses ud af de salmemelodier, han selv komponerede, og i de forskrifter, han giver for bl.a. tonearternes brug i gudstjenesten.

Men musikken er også Guds gave deri, at den rører menneskets følelse og giver mennesket mulighed for at udtrykke sig og lovprise Gud så at sige i hans eget sprog. Hvad teologien forkynder for forstanden, forkynder musikken for hjertet. »Sprogets gave sammen med sangens gave blev givet mennesket kun for at lade ham vide, at han skal prise Gud med både ord og musik«. Luther har ikke – som reformatorerne Calvin og Zwingli – nogen betænkelighed ved instrumentalmusik, tværtimod. Ofte henviser han til David og Salmernes Bog som eksempler på instrumenternes rolle i lovprisningen af Gud.

Musikkens evne til at glæde sindet² forbinder den for Luther uløseligt med evangeliets forkyndelse – fordi »Evangelium er et græsk ord, der betyder et godt budskab, en god efterretning, gode nyheder, et godt råb, hvorom man synger, fortæller og er glad.« (fra fortalen til Det nye Testamente, 1522). Djævelens anslag³ oplever Luther som bekendt som fortvivlelsen og angsten – og bruger ofte eksemplet med David, der med sit harpespil forjog den onde ånd fra kong Saul. Musikken har på

den måde en sjælesørgerisk opgave. Det er værd at skænke opmærksomhed også i undervisningen og i forbindelse med gudstjenestemusik og kirkekoncerter og i forbindelse med de former for musikterapi, som ligger tæt op ad sjælesorgen.

Den fjerde overskrift⁴ har med dannelse og dyder at gøre. Et hovedtræk i Luthers musikforståelse (og i hans samtids – som det burde være det i dag) er, at musikken danner mennesket og gør det bedre skikket til at leve og leve sammen med andre. Den fremmer så at sige Åndens frugt (Gal 5,22). Og særlig ungdommen skal oplæres i musica – på en fornøjelig måde – og skal derfor lære at synge 4-stemmigt (!) – (Luther havde en særlig forkærlighed for flerstemmighed, hvad der jo kom til at præge udviklingen i den lutherske kirkemusik), som det fremgår af hans fortale til den Chorgesangbuch (Geystliche gesangk Buchleyn, 1524), som han og organisten og komponisten Johann Walter sammen udarbejdede med flerstemmige udsættelser af bl.a. Luthers og hans fællers nye salmer. Her er stof til eftertanke om bl.a. (kirke)korsangens indflydelse på den enkeltes dannelse og på samfundets skikkelighed i det hele taget.

At musikken regerer i fredstid⁵ kan forstås både sådan, at i ufredstid kan der være umusikalske magter, der styrer, og sådan, at musikken får mennesker til at leve sammen i fordragelighed, fordi musikken er »herskerinde og opdragerske« over de følelser, som ellers er herrer over menneskets handlinger.

Så vidt Luthers traktat om musikken.

Musikken i kirkens undervisning

Reformationens fornyede musikkultur kom især til at præge kirke-skole-forholdet og forholdet mellem prædikestol og pulpitur.

Den stærke betoning af slægtskabet mellem musik og teologi betød bl.a., at det forventedes, at kantorerne i latinskolerne såvel som lærerne i øvrigt havde teologisk kundskab og kunne undervise i katekismen. Regulativet fra 1634 for Thomasskolens kantor i Leipzig lød på bl.a. lørdagsundervisning i Luthers lille katekismus – en forordning, der stadig var gældende, da J.S. Bach tiltrådte stillingen i 1723. I dag er den teologiske og forkyndende undervisning hertillands som bekendt ikke skolens opgave, men folkekirkens. Det samme tætte forhold mellem forkyndende og musikalsk undervisning gør sig gældende i dag. En meget stor del af folkekirkens forkyndende undervisning varetages af organisterne i korarbejdet og af kirke- og kulturmedarbejderne og andre i babysalmesang, babybongo mm.

Samtidig har folkekirken, ud fra Luthers tanker om musikkens dannende funktion, en opgave at bidrage til samfundet med musik og musikalsk undervisning og oplæring. Det er ikke noget perifert i folkekirken eller en kulturel luksus, som vi måske, måske ikke har råd til. Det er selve kernen i at være evangelisk-luthersk kirke.

Det er godt at blive mindet om i 2017.

Noter

- 1) Robin A. Leaver: Luther's Liturgical Music. Grand Rapids, Michigan/ Cambridge, U.K. 2007, s. 86 f.
- 2) WA 30II: 696
- 3) Se f.eks. Leaver s. 12-18; Friedrich Blume: Geschichte der evangelischen Kirchenmusik. Bärenreiter-Verlag 1965 s. 17-27.
- 4) Luthers fortale til Georg Rhau: Symphoniae iucundae (1538) WA 50: 373
- 5) Samme. WA 50: 371.